

# Hvordan forstå barn?

## En vandring fra barns levende ord via stivnet tekst til meningsfull viten

---

**Bodil Mørland:** Høgskolelektor ved Dronning Mauds Minne høgskole. Email: [bom@dmmh.no](mailto:bom@dmmh.no)

---

PEER REVIEWED ARTICLE, VOL.6, nr. 19, p. 1-9, PUBLISHED 18 TH OF OCTOBER 2013

*English abstract:* This article discusses how children's own statements about being a child can contribute to new knowledge about children. Interpretation of the statements relates to the context and the sensuous close the meeting. With hermeneutic gaze of science I seek ways to interpret the child's living word. The background is a qualitative study of interviews with kindergarten children about their thoughts and experiences of being a child. In the research process converts these living words into stiffened text and undergoes a process of interpretation. As a companion to such a process meaningful knowledge can be created.

*Key words:* young children, hermeneutics, research

### Innledning

Denne artikkelen bygger på en kvalitativ studie omkring små barns opplevelse av det å være barn. Jeg har valgt å bruke metaforen en vandring mellom levende barnesamtaler og skriftlig tekst, og drøfter hvordan barn kan være medskapere av viten om seg selv. På denne vandringen har jeg invitert med noen vitenskapsteoretikere som kritiske samtalepartnere. De fleste av disse vitenskapsteoretikerne har spilt en sentral rolle i utviklingen av hermeneutikken. Denne retningen framhever mennesket som et fortolkende vesen, og jeg prøver herved å belyse utsagn fra barn som jeg intervjuet for en tid tilbake.

Før jeg ser nærmere på begrepet hermeneutikk, inviterer jeg til et første stopp i en barnehage i Trondheim. I denne barnehagen har en gruppe barn delt med meg noen av sine tanker om det å være barn. Ordene sto sentralt i samtalen; men også stemmen, pausen, latteren, stedet, stemningen – ja, hele konteksten. I samtale med Maren og Morten på et rom i underetasjen spør jeg: "Hei, er dere barn?" "Ja", svarer de med et noe måpende uttrykk. "Hvordan vet dere at dere er barn?" undrer jeg videre. Etter en liten tenkepause og titting på hverandre, starter Morten litt vaklende: "For at for at for at", hvorpå Maren overtar med replikken: "For at de bruker jo barnetøfler jo", og vi ler hjertelig alle sammen.

Jeg vet ikke om den franske hermeneutiker Paul Ricoeur vil betegne barnetøfler som en metafor. Men beskrivelsen er jo nesten som et dikt i miniatyr, og det er slik Ricoeur (1979, s.163) forstår fenomenet metafor. Man kan også tenke seg beskrivelsen som et ordspill eller en assosiasjon

til formuleringen i spørsmålet. Situasjonen der og da, konteksten, innbød i alle fall til at Maren på fire år sa det hun sa, og vår spontane latter fulgte tett på.

Problemstillingen jeg vil drøfte i denne artikkelen kan forstås som en forlengelse av samtalen mellom Maren, Morten og meg:

*Hvordan kan forskerens analyse av barns uttalelser bidra til ny viten om å være barn?*

Utgangspunktet for drøftingen er en empirisk undersøkelse foretatt sammen med barn i to norske barnehager. Jeg intervjuet 61 barn i alderen 3-6 år, enkeltvis og i grupper på to til tre barn. Intervjuene ble gjennomført i ulike rom inne i barnehagene og på uteområdet, og de ble tatt opp på bånd. Spørsmålene jeg stilte barna ledet hen mot deres egne tanker og opplevelser omkring det å være barn. Eksempler på slike spørsmål: Er du barn? Hvordan vet du at du er barn? Når slutter du å være barn? Hvem andre er barn i barnehagen? Hvordan vet du hvem som er barn og hvem som er voksen i barnehagen? I denne artikkelen vil jeg i liten grad drøfte det substansielle i barnehagebarnas svar, men mer reflektere over ulike tolkingsprosesser og epistemologiske spørsmål ved hvordan fortolkere er med på å påvirke kunnskap om barn. Hva skjer så med barns levende ord når de omskapes til skriftlig tekst? I hvilken grad preger forskerens forforståelse analyse- og fortolkingsprosessen? Hvordan kan barn være med å utvide vår viten om det å være barn? Dette er noen av spørsmålene jeg vil drøfte.

Intervjusituasjonen er et direkte møte mellom barnehagebarn og forsker hvor det kontekstuelle i samtalen og de levende ord har stor plass. Barneintervju hører inn under den kvalitative forskningstradisjon. Samtidig har den mange likhetstrekk med den uformelle hverdagssamtalen (Greig, Taylor, & MacKay, 2007). Jeg vil derfor vekselvis bruke både begrepet intervju og samtale. Videre i forskningsprosessen blir samtalen transkribert til skriftlig tekst som analyseres og fortolkes av forskeren. Artikkelen er delt inn i de tre hovedavsnittene: *Levende ord*, *Stivnet tekst* og *Meningsfull viten*.

Avslutningsvis vandrer jeg tilbake til startpunktet, problemstillingen, og trekker noen røde tråder derfra. Jeg velger å starte med en kort presentasjon av hermeneutikk som begrep og vitenskapsteoretisk retning, fordi dette er sentralt i min tilnærming til å fortolke og forstå mitt forskningsmateriale.

## **Hermeneutikk**

Grunnforståelsen av begrepet hermeneutikk er læren om fortolkning. Ordet er opprinnelig gresk og stammer fra guden Hermes, budbringeren. Kanskje kan vi på vår vandring mot å forstå små barns uttalelser dra nytte av å vite at Hermes også var gud for handel, veltalenhet, landeveier, tyver og røvere. Det sies om ham at han var en gud til å snakke for seg, kvikk i replikken, full av fandenskap og ikke redd for å skryte av sine bragder. Han var en mangfoldig gud, han skapte det første alfabet og den første musikalske skalaen. I tillegg oppfant han vokter og målebeger, astronomien og dyrkingen av oliventrete (<http://no.wikipedia.org/wiki/Hermes>). Med et så mangefasettert bakteppe vil jeg hevde at vi har flere strenger å spille på ved å anvende hermeneutisk tenking i barneforskningen. Fra fødsel har barn uendelig mange muligheter i seg, de er åpne for inntrykk og samspill, nysgjerrige og utforskende.

Med utgangspunkt i Heideggers filosofi vektlegger den tyske filosof Hans-Georg Gadamer (1900-2002) fortolkerens betydning i den hermeneutiske analyse. Altså den person som forstår og fortolker på bakgrunn av sin historiske gitte situasjon (Henriksen, 1994). Forskeren er den som fortolker. I min undersøkelse var det jeg som gjennomførte intervjuene, transkriberte de levende ordene til tekst, analyserte dataene og formidlet forskningsresultatene i form av skriftlige rapporter og muntlige foredrag.

Slik jeg forstår Gadamer forholder han seg først og fremst til fortolkeren som en leser. Men siden små barn svært ofte er lyttere til ulike tekster, kan man i barneforskningen stille spørsmål ved om fortolkningen skjer på en annen måte når budskapet mottas auditivt. Små barn er sjelden lesere av skriftlig tekst, men de er svært ofte lyttere. De hører foreldre og barnehagepersonalet lese bøker og aviser, de lytter til radio, lydbøker, og lignende. Barn assosierer og fortolker ut fra sin forforståelse. Barn som er døve og hørselshemmede kompenserer det auditive tapet med å forsterke fortolkningen av samtalepartnerens kroppsspråk og mimikk. Den kroppslige del av kommunikasjonen blir derfor viktigere enn det verbale, og barn vil fort avsløre et eventuelt misforhold mellom verbal tale og kroppsspråk. I den forbindelse er det interessant å referere til den franske fenomenolog Merleau-Ponty (1994), som hevder at kroppen bebor rommet og tiden, og barn lever kroppslig i mer utpreget grad enn voksne.

Gadamer (1988; 1991) mener at våre meninger har karakter av fordommer. Fordommene uttrykker forankringen i vår kulturelle ballast, og den må være med for å kunne forstå noe nytt. Opplysningens krav om at vi skal rense oss selv for fordommer når vi går løs på et nytt emne eller tekst er helt forfeilet, hevder han. Uten fordommer blir det ingen forståelse. Slik jeg forstår Gadamer, blir det derfor feil å forkaste all gammel kunnskap om barn i søken etter ny viten. Fordommene har betydning for vår forståelse av teksten, fordi de innebærer vår kulturelle og historiske bakgrunn.

Tolkingsprosesser og forståelser har utgangspunkt i tidligere forforståelse. Med dette menes at vi ikke oppfatter virkeligheten kun gjennom våre sanser. Rene sanseinntrykk inneholder i virkeligheten en god porsjon fortolking. Forforståelsen påvirkes ofte i høy grad av våre vurderinger og bygger ofte på ønsketenkning. Man kan da tenke seg at både forskerens og leserens forforståelse av teksten barneintervju er preget av egne barndomserindringer, yrkeserfaring som førskolelærer og spesialpedagog, studier i utviklingspsykologi og småbarnspedagogikk, etc.

Forståelse er selve forutsetningen for menneskelig fellesskap, mente den tyske filosof, teolog og pedagog Schleiermacher (1768-1834). Han regnes i mange sammenhenger som grunnleggeren av den moderne hermeneutikken, fordi han utvidet den hermeneutiske vitenskapsretning fra bibelfortolking til å gjelde alle tekst- og åndsområder (Kjørup, 1997). Forståelse krever også åpenhet, i følge Gadamer (1988; 1991). Slik jeg ser det må åpenheten i forskning med små barn ivareta etiske vurderinger (Bugge, 1999). Dette gjelder i hele forskningsprosessen, men i denne sammenheng tenker jeg først og fremst på tolkingen og forsøket på å skape av ny kunnskap. Jeg antar at en hermeneutisk tekstanalyse av barns muntlige utsagn må bidra til å gjøre noe med min forforståelse av å være barn.

Det ligger også begrensninger i forskerens forståelse. Ingen kan se ut over sin egen horisont, i følge hermeneutikere. Med horisont menes det synsfelt forståelsen vår dekker ut fra det ståsted vi til enhver tid har. Det er viktig hva som påvirker våre fortolkninger. "Tolking av tekster er ofte avhengig av en rekke antakelser og holdninger som kan forandre seg med tiden... De inngår i forskerens horisont" (Kaiser 2000, s. 85). Hermeneutikk viser at forhold som holdninger, antagelser og horisont har stor betydning for hva slags fortolking en forsker ender opp med. Dette er et viktig moment, for forskerens bakgrunn kan være mer bestemmende for fortolkningene enn forskeren ofte selv er klar over. I denne sammenheng har begrepene forforståelse og horisont sin relevans.

## Levende ord

Som innledning til dette avsnittet<sup>1</sup> vil jeg starte med utdrag av en samtale mellom femåringen Ove og meg som forsker, hvor vi snakker om det å være barn.

<sup>1</sup> Med avsnitt menes all tekst under hovedoverskriften Levende ord

- Forsker: Er du barn?*  
*Ove: Nei*  
*F: Nei, hva er du da?*  
*O: For eksempel storebror*  
*F: Du er storebror, det er du ja*  
*O: M m*  
*F: M m. Akkurat. Men hvordan vet du at du er storebror da?*  
*O: Når jeg har en lillesøster heim*

Dette utdraget er innledningen til en interessant samtale, som foregikk inne i ett av lekerommene i barnehagen. Det var bare Ove og meg til stede i rommet. Som forsker erfarte jeg samtalen som levende med både ord og kropp i en kontekst. I det øyeblikket jeg presenterer samtalen i denne artikkelen er ordene imidlertid omgjort til en skriftlig tekst. Ordene er altså revet ut av den konkrete, levende konteksten hvor samtalen vår fant sted. På den bakgrunn kan man kanskje si at en skriftlig drøfting derfor blir vanskelig.

Hva kjennetegner så en levende tale? Pusten og hjerteslagene er tegn på at mennesket lever. Det blir likevel for snevert å forstå levende tale som kun et fysiologisk fenomen. Når ord og tale er levende, mener Ricoeur (1979) at alle det angår er til stede i begivenheten. Det kontekstuelle vil da være sentralt. I denne sammenheng, barnesamtalen, vil konteksten omfatte bl.a. stedet, luktene, bevegelsene, spontaniteten og lydene, for ikke å glemme følelser som i samtalene mine med Maren, Morten og Ove. I intervjusituasjonen var jeg som forsker også deltaker og medskaper i relasjonen. Ved å være oppmerksom på barnas blikk og kroppsspråk kunne jeg tilpasse min væremåte og formuleringene. Et forskningsspørsmål er likevel om vi kan betegne disse to dialogene fra barnehagen som levende ord? I den konkrete hendelsen mener jeg: ja. Men ut fra en hermeneutisk forståelse har ordene konvertert til tekst idet de tastes inn i min pc. Skriftlig tekst vil jeg drøfte videre i neste avsnitt.

Et sentralt spørsmål er om det er mulig for voksne mennesker å forstå barns være- og tenkemåte. Å bevege seg inn i den andres livsverden utfordrer mange sider ved mennesket og relasjoner mellom mennesker. "Man bör vara en god lyssnare, om man vill närma sig barns tankar om livet", hevder den svenske barneforskeren Sven Hartman (1988). Dette syn understrekes også av barnehagepersonalet som har gjennomført barnesamtaler som en del av arbeidet med barns medvirkning i sitt hverdagsliv. De skrev bl.a. om hvor viktig de erfarte det var å utvikle evnen til å lytte og tåle stillheten. En barnehageansatt formulerte det slik: "Det viktigste er pausene, at den voksne tar seg tid og lytter aktivt" (Mørland 2005, s. 8). I den profesjonelle barnesamtalen og barneintervjuet må den voksne kunne lytte aktivt og tåle stillheten mellom replikkene. Slike samtaler åpner muligheter for å lære mye om barn og om livet som et lite menneske.

Den muntlige samtalen mellom mennesker har verdier i seg som er spesielle. Min mangeårige yrkeserfaring som førskolelærer har vist at, særlig i møte med de yngste barna, kan vi oppleve spontanitet og kreativitet som en grensesprengende kraft. Det lekende menneske trer tydeligst fram de første leveår. Barn forteller også selv at det særegne ved barnelivet er leken. "Vi er barn fordi vi leker", svarte flere av barna i min undersøkelse. "Vi kan itj rydde bort leiken, berre leikan", var et annet utsagn. Leken er atskillig mer mangefasettert enn samtalen, og samtidig er også samtalen mer enn kun ordene. Hvordan kan vi da forstå kommunikasjonen som foregår mellom forsker og barn i barnehagen? Den objektive forsker har ingen plass i hermeneutisk tenkning. Fenomen som fortolkning og forforståelse trekker hermeneutikken inn i forhold til fortolkning av skriftlige tekster spesielt. Men jeg ser fenomenene relevante også i det nære møte mellom mennesker. Som forsker møter jeg barnehagen og barna med min forforståelse av hva en barnehage er og hvordan den bør drives. Med en

bevissthet om asymmetrien i relasjonen voksne – barn ønsker jeg å møte barn som enkeltindivid og likeverdige subjekt, med åpenhet og undring (Bae, 2009; Kloep & Hendry, 2003). Så minner hermeneutikken meg på at i min for forståelse og horisont bærer jeg med meg bilder av eget barneliv, mange års levd erfaring som førskolelærer, pedagogisk og psykologisk viten om barns liv og utvikling, etc. Slike fenomen må man forholde seg seriøst til i møter med mennesker både i forskningsintervju, samtaler og gjennom tekst.

### Stivnet tekst

Mens samtalen preges av levende ord, kan den konverterte utskriften av barneintervjuene mer betegnes som et slags studieobjekt som skal bearbeides av forskeren. Ordene løsrives fra de personer som snakket sammen, og eksisterer nå i en annen form, nemlig skrift. I følge Ricoeur (1979) er teksten fristilt og autonom. Det skapes altså et brudd i det fellesskapet, rytmen og følelsene som den muntlige talen ivaretar. Det er interessant å lese hans påstand om at dette er grunnen til at autentiske skapere som Sokrates og Jesus ikke har etterlatt seg noen skrifter. Hvordan kan vi så forstå en slik skepsis til det skriftlige ord? Ricoeur (1979) mener det er mange som forventer at teksten skal tilsvare den muntlige samtalen. Dette er imidlertid en umulighet fordi tekst og tale er to kvalitativt ulike fenomen.

Den danske psykolog og hermeneutiker Jette Fog (2004) understreker også distansen mellom muntlig samtale og skriftlig tekst ved å betegne datautskriften som en stivnet utgave av intervjuprosessen. Denne betegnelsen virker gjenkjennbar, med egne minner fra barnehagens levende lyder, latter, lukter og bevegelse. Denne sanselige konteksten mister noe av sin kraft når ordene konverteres over på en flat og luktfri skjerm. Når intervjuet transkriberes skjer det en forvandling fra muntlig og levende språk til skriftlig tekst. I den muntlige dialogen er alle referanser situert og forskeren konfronteres hele tiden med den andre som en levende person. Dette fundament ødelegges ved skrivingen. Den skriftlige teksten lever nå sitt eget liv, mener Ricoeur (1979, s. 138). Teksten er den meningsløse løsrivelse fra selve begivenheten. I intervjusituasjonen må forskeren og intervjupersonen forholde seg til hverandre. Når samtalen er gjengitt i skriftlig form, er det mer relevant å forholde seg til hva teksten mener nå enn da den ble nedtegnet. Man kan snu og vende på teksten, men den dialog man fører med teksten er strengt tatt en dialog man fører med seg selv og sine egne forestillinger (Fog, 2004).

Er det da i det hele tatt er mulig å ivareta meningsinnholdet i det muntlige budskap når de levende ordene omformes til stivnet tekst? Blir teksten helt meningsløs og kontekstuavhengig? Nei, hevder Ricoeur, fordi det unike med mennesket er likevel evnen til å forestille seg. Vår forestillingsevne er som den hermeneutiske bue mellom der og da og her og da. Det innebærer å kunne forestille seg hvordan den levende situasjonen der og da var, mens man skriver og leser en tekst. Takket være skriften har mennesket, og bare mennesket, en verden og ikke kun en situasjon, skriver han i sin bok *Fortolkningsteori* (Ricoeur, 1979). Når det gjelder utskrift av forskningsintervju er Fog (2004) opptatt av å understreke at slike utskrifter skiller seg fra annen tekst, ved at den er frukten av et samarbeid og et forhold mellom to mennesker. Utskrifter er gjengivelser av et subjekt-subjekt forhold og kan ikke uten videre konverteres til et subjekt-objekt forhold, hevder hun i sin bok *Med samtalen som udgangspunkt* (Fog, 2004). En slik tekst har derved en nærere relasjon til den levende samtalen og er mer kontekstbundet enn mange andre tekster.

Hva menes egentlig med en tekst? Kan vi for eksempel si at transkripsjon av barneintervju er en tekst? En tekst tenkes jo gjerne som en roman, et dikt, rapport, og lignende. Werner Jeanrond stiller også spørsmålet om hva en tekst er. I sin bok *Theological Hermeneutics. Development and Significance* svarer han selv på følgende måte: "A text is a meaningful whole, a structured whole" (Jeanrond 1994, s. 84). Han ser altså tekst som en helhet og ikke kun bestående av enkeltledd som

subjekt og predikat. Men så supplerer han med et interessant poeng, nemlig at denne meningsfulle helheten består av minimum ett ord. Ut fra et barneforskningsperspektiv ser jeg dette som et interessant supplement i lys av at, små barn og barn med språkvansker ofte uttrykker seg gjennom bare ett ord supplert med kroppsspråk og lyder som understreker budskapet. Når jeg da nedskriver deres utsagn og har tro på at det gir mening, kan jeg lene meg til Jeanronds perspektiv.

### Meningsfull viten

For at en tekst skal gi mening må den fortolkes. Jan-Olav Henriksen redigerte i 1994 en bok med tittelen *Tegn, tekst og tolk ....* Med en slik tittel tydeliggjorde han det hermeneutiske perspektiv på mennesket som et fortolkende vesen. Kan hermeneutisk tolking av barns tanker om sine egne liv bidra til å utvide vår kunnskap om barn og barndom? Dette er ett av spørsmålene jeg vil drøfte i dette avsnittet. Jeg går ikke inn i *hvilken* kunnskap som eventuelt framkommer, men peker på betydningen av å bruke barn som primærkilde når kunnskapssøkingen omhandler dem. Samtidig er ikke barn en homogen gruppe. Uttalelser fra de 61 barna i min undersøkelse kan heller ikke generaliseres.

Begrepet *mening* kan forstås på ulike måter. Ricoeur (1979) gir begrepet to fortolkninger. Den ene handler om hva taleren mener og at det er mennesker som taler. Den andre dreier seg om hva setningen innebærer. Jeg velger å konsentrere meg om den første forståelsen, og ser det som vesentlig i den forbindelse å flette inn noen refleksjoner omkring syn på barn.

Ricoeur knytter altså forståelsen av begrepet mening sterkt til det å være menneske. Når det gjelder små barn koples de ofte tett sammen med voksne, og da især sine foreldre. Det er tradisjonelt voksne som uttaler seg på barns vegne. Slik er det også i forhold til en del andre såkalt marginale grupper; som psykiatriske pasienter, mennesker med utviklingshemning og kriminelle. I mitt forskningsprosjekt, hvor jeg søkte i finne barns tanker om sitt liv, ble det derfor interessant å reflektere over om barn er fullverdige mennesker. Ut fra en slik fundering kan et sentralt forskningsspørsmål være, om små barn er i stand til å uttrykke tanker om eget liv og derved bidra til økt meningsfull viten om det å være barn. Barneforskeren Per Olav Tiller (2000) hevder at ingen vet bedre hvordan barn på fem år har det enn femåringen selv. Hvis vi dermed velger å tro at barn har gode nok forutsetninger, kan neste spørsmål være om dette er sikker kunnskap? Ut fra et positivistisk naturvitenskapelig ståsted vil man forkaste denne form for kunnskap, fordi den ikke er vitenskapelig forankret. Den er ikke tilstrekkelig etterprøvbart. Hermeneutikken derimot framhever all menneskelig forståelse og innlevelse som åpner for mulighet til en type kunnskap som er utilgjengelig for positivismen. Den humanistisk orienterte vitenskap er kanskje mer usikker kunnskap, men den er rikere og mer nyansert. Det er en misforståelse at dette med forståelseshorisont er en trussel mot vitenskapens objektivitet, skriver Matthias Kaiser (2000). Ingen forskning kommer utenom uuttalte bakgrunnsantakelser. Han hevder tvert i mot at en god forståelse av den vitenskapelige virksomheten forutsetter et godt grep om tause bakgrunnsantakelser og holdninger.

Jeg vil hevde at spørsmålet om små barns kompetanse som talere i hermeneutisk forstand, berører synet på barn som fullverdige mennesker. Når vi forutsetter at barn er mennesker, må vi forholde oss til at barn tenker eksistensielle spørsmål som rommer tro, tillit, glede, optimisme og håp. Barn er opptatt av eksistensielle spørsmål som framtida og døden, og de forteller om tvil, glede, ensomhet, redsel, smerte og fortvilelse. De gjør seg tanker om det å være menneske. Et slikt utgangspunkt vil gi oss muligheter til å møte barns opplevelse av sin livsverden med undring, hevder teologen Ole Gunnar Winsnes (1995) i sitt utsyn mot barndom. Erkjennelsen om små barns kognitive og sosiale kompetanse åpner muligheter for forskning sammen med barn, slik den svenske forskeren Sven Hartman skriver: "Det gäller inte bara att tillämpa olika forskningsperspektiv på barn i olika

avseenden. Det gjelder også å belyse barnens egne perspektiv på virkeligheten så att vi også forskar med barnen" (Hartmann 2000, s. 9).

En forforståelse av barn, som vi ofte møter i faglitteraturen, er å se barn som en gruppe mennesker med mange fellesstrekk. Den tradisjonelle utviklingspsykologien har blitt sterkt kritisert for sin ensidige opptatthet av fase- og stadieteorier. Men også innen andre fagtradisjoner kan det tolkes et syn på barn som gruppe mer enn unike enkeltindivider. Det kan være interessant å assosiere til den bulgarske litteraturviter og psykoanalytiker Julia Kristeva (i Kroksmark, 2006). Kristeva (2004) beskriver forestillingen om individuell kvinnelig genialitet og tror at den kan føre oss ut av, det hun kaller, massefeminismen. Denne genialitet innebærer en frihet, eller snarere en higen, drevet av ekte interesse for det unike og skjøre ved ethvert menneskes liv. I motsetning til å beskrive barn som gruppe, tror jeg at et syn som representerer å se det enkelte barn som unikt og genuint på en bedre måte vil kunne ivareta inkluderingstanken i barnehage, skole og samfunn. Det betyr ikke at vi kan unnlate å forholde oss til at små barn trenger omsorg og ivaretaking på en annen måte enn de fleste voksne. For dannelsesprosessen trenger de også et kulturelt og sosialt fellesskap. Men ved å rette blikket mot det særegne og verdifulle ved hvert enkelt menneske vil det oppleves mindre stigmatiserende å være barn med en annen hudfarge, matallergier, funksjonshemninger, etc. Idealet om et rettferdig samfunn kjennetegnes ved å behandle mennesker ulikt, fordi menneskers forutsetninger er forskjellige. Kanskje Kristevas tanker om massefeminisme kan videreføres slik at forestillingen om individuell barnlig genialitet kan føre oss ut av "massebarnismen"?

I dette avsnittet drøfter jeg altså muligheten for å kunne forme meningsfull viten eller kunnskap om barns livstolking. Den polske filosof Edith Stein (1891-1942) prøver i den sammenheng å besvare spørsmålet om hva det innebærer å være klar over den andres livsverden. Slik jeg forstår Stein går hun dypt inn i fenomenene forståelse og empati når hun mener at man aldri kan erfare den andres skam, smerte eller sorg slik den oppleves for den andre. En slik erkjennelse fordrer bevissthet om levd erfaring av den andres levde erfaring (Kroksmark, 2006). Hennes vitenskapelige ståsted er forankret i den fenomenologiske tradisjon. Hun viderefører Husserls tanker om livsverden. Edmund Husserl (1859 – 1938), som regnes som grunnleggeren av fenomenologien, forklarer fenomenologien slik: "... studiet av våre subjektive perspektiver, våre måter å oppfatte virkeligheten på" (i Kaiser 2000, s. 90). Han vektlegger selve erkjennelsesprosessen i sin filosofi. Vår erkjennelse tar utgangspunkt i erkjennelsens intensjonalitet eller rettethet. Ikke selve objektet for våre sanseerfaringer, men hvordan vår bevissthet bidrar til selve sanseerfaringen.

I søken etter ny viten om forståelsen av barns tanker om livet, er det vesentlig for både forskeren og leseren å prøve ut sin egen forforståelse og våge å sette sin egen viten på spill i møtet med teksten. Ved å stille gode og adekvate spørsmål kan man vinne bedre forståelse. Bruddene (Ricoeur 1979, s. 169) kan bidra til å skape ny viten og kunnskap. I samtaler med barn oppstår ofte brudd eller uventede, overraskende situasjoner. Med overraskelser eller overskridelser mener jeg samtaler der personer svarer helt annerledes enn forventet. Som eksempel fra min undersøkelse kan jeg nevne en gutt som i løpet av intervjuet plutselig overtok forskerrollen og begynte å stille meg spørsmål. I intervju med et annet barn hadde vi snakket en stund om hva jenta opplevde som artig og kjedelig i barnehagen. Helt uventet dreide hun samtalen over til et annet tema, nemlig døden. Hennes assosiasjon ble en overskridelse som åpnet opp for en god samtale om bestemor til kameraten som nylig var død, og tanker hun selv hadde om egen sykdom. Et tredje eksempel på overraskelser eller overskridelser var samtalen med to jenter. Jeg hadde spurt dem om hva som var lov og ikke i barnehagen. De begynte å hviske og flire sammen. Etter en liten stund fortalte de at de brukte å lure seg til å spise inne på "låsedoen". "Og så når voksnan skal prøve, så springer vi og skramler døra. Når de ser oss, så forter vi oss å ta igjen døra og låser", avsluttet de med tilsynelatende stor tilfredshet. Den

overraskende reaksjonen fra de to jentene ga meg innsikt i et fenomen som så ut til kun å tilhøre barnefellesskapet i barnehagen.

## Avrunding

Målet med denne artikkelen har vært å reflektere over ulike tolkinger som skjer i forskningsprosessen, og på den bakgrunn drøfte epistemologiske spørsmål ved hvordan forskere er med på å påvirke kunnskap om barn. Jeg har reflektert over ulike måter å forstå og fortolke barns uttalelser ut fra et hermeneutisk perspektiv. Det nære møtet er preget av barns levende ord. Både i det nære samværet og i den konverterte skriftlige tekst har forskeren rollen som fortolker. Denne tolkingsprosessen gir ingen objektive funn. Den har tvert i mot i stor grad vært preget av mine forforståelser om barns liv. Men hermeneutikken og fenomenologien har bidratt til å lyssette og gi en dypere innsikt i den vitenskapelige forskningsprosessen.

Mot veis ende stiller jeg meg spørsmål ved om jeg har funnet svar på veier å gå for å fremskaffe ny viten om å være barn. Jeg har anvendt hermeneutisk vitenskapsforståelse både metodologisk og epistemologisk. Allerede i artikkelens tittel peker jeg mot den veien som starter i det direkte, sansbare og kontekstuelle møtet mellom meg som forsker og de barna jeg har intervjuet. Hermeneutikken tydeliggjør at vi møter hverandre med vår forforståelse. I all forskning er det vesentlig å være klar over slike forhold fordi de påvirker hvert eneste ledd i forskningsprosessen. Barnas levende ord ble ført inn som tekst i min datamaskin, en stivnet utgave av intervjuprosessen i følge Fog (1999). Når ordene blir skriftlig tekst løsrives de samtidig fra selve begivenheten og lever sitt eget liv. Som forsker må jeg derfor forholde meg til teksten som et selvstendig fenomen. Samtidig har jeg et nærere forhold til denne teksten enn andre lesere, fordi ordene i denne utskriften er frukten av et samarbeid og en relasjon mellom barn som intervjupersoner og meg som forsker.

Spørsmålet er så om denne vandringen har bidratt til dypere kunnskap om hvordan små barn opplever og tolker sine liv. De substansielle forhold i spørsmålet hører inn i en annen tematisk kontekst. Men erkjennelsen av hvordan vi som lesere og forskere fortolker barn er grunnleggende for den kunnskap som presenteres. Når vi erkjenner at barn er likeverdige og fullverdige mennesker, vil det prege vår åpenhet for å la barn slippe fram med sine tanker og meninger. En slik åpenhet kan være både nyskapende og risikobelagt. Jeg vil hevde at, når vi gir plass for en slik åpenhet, kan det skapes rom for at hvert enkelt barn blir medskaper av dypere kunnskap om det å være barn. I et mangfoldig og inkluderende samfunn trenger det enkelte barnet å få en slik plass. Slik tror jeg vi kan unngå at "barnisme" i for stor grad råder grunnen i forskning og pedagogisk praksis.

Som forsker og skribent har denne vandringen vært et spennende studium, fra å sanse små barns levende ord, via hermeneutisk blikk på den stivnete teksten og fram til funderinger over muligheter til å søke meningsfull viten om barns livstolkning. Siden reiser ofte går svært raskt i våre dager, valgte jeg i stedet å bruke begrepet *vandring* som illustrasjon i tittelen. Det kjennes, i alle fall for meg, ut som om en vandring gir rom for flere pauser og snublinger underveis. Å gi seg selv og hverandre tid og rom for noen feilskjær og litt ettertenksomhet på veien, ser jeg som vesentlig i forskningsprosesser som i livet forøvrig.



## Litteratur

- Bae, B. (2009). Å se barn som subjekter. I Mørreaunet, S. (et al.)(Red.). *Inspirasjon og kvalitet i praksis: med hjerte for barnehagefeltet*. Side 18-39. Oslo: Pedagogisk forum.
- Fog, J. (2004). *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*. Viborg: Akademisk Forlag.
- Gadamer, H-G., (1988). On the Circle of Understanding. I Gadamer, H-G., Specht, E.K. & Stegmüller, W. (Red.). *Hermeneutics Versus Science? Three German Views: essays*. Translated, Edited, and Introduced by John M. Connolly and Thomas Keutner. Side 68-78... Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press.
- Gadamer, H-G. (1991). Gadamer on Gadamer. I Silverman, H.J. (Red.). *Gadamer and Hermeneutics*. Side 13-19. New York and London: Routledge.
- Greig, A., Taylor, J. & MacKay, T. (2007). *Doing research with Children*. Los Angeles: SAGE.
- Hartman, S. (2000). Konung Herodes och barnforskningen. I Birkedal, E., Hegstad, H. & Skeie, G. (Red.). *Forskning og fundering. Religion og religiøsitet i skole, kirke og samfunn. Festskrift til Ole Gunnar Winsnes*. Side 3-14. Trondheim: Tapir akademiske forlag.
- Henriksen, J-O. (Red.) (1994). *Tegn, tekst og tolk. Teologisk hermeneutikk i fortid og nåtid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jeanrond, W. G. (1994). *Theological Hermeneutics. Development and Significance*. London: SCM Press Ltd.
- Kaiser, M. (2000). *Hva er vitenskap?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjørup, S. (1997). *Menneskevidenskabernes. Problemer og traditioner i humanioras videnskabsteori*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kloep, M. & Leo, B. H. (2003). *Utviklingspsykologi i praksis*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kristeva, J. (2004). Frihet i en mørk tid. I *Dagbladet* 02.12.2004. Oversatt av Marit Jahreie. Lastet ned fra <http://www.dagbladet.no/kultur/2004/12/02/416298.html>.
- Kroksmark, T. (2006). *Den tidlösa pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fenomenologi*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Mørland, B. (2005). Barnesamtaler. Et pilotprosjekt om å øke kompetansen i barnehage og høgskole. I Karlsen, G., Dons, C.F., Guldahl, T.M., Lorentzen, S. & Krogstad, A. (Red.). *Konferanserapport FOU i praksis*. Side 226-237. Trondheim: NTNU.
- Ricoeur, P. (1979). *Fortolkningsteori*. København: Vintens Forlag.
- Thurén, T. (2009). *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Oversatt av Dag Gjestland og Kristin Gjerpe. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Tiller, P.O. (2000). *Studier i barndom*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Winsnes, O.G. (1995). Barn – skyld – frihet. Et teologisk perspektiv på barndom. I *Barndommen: Konferanse i Trondheim 26. og 27. oktober 1995: "Den nordiske barndommen i internasjonalt perspektiv"*. Side 67-84. Trondheim: DMMH's publikasjonsserie nr. 4/1995.
- <http://no.wikipedia.org/wiki/Hermes>. 17.10.2013